

Afrapportering af projektet:

***Folkeoplysning og uddannelse for bæredygtig udvikling - og
Verdenstopmødet for Bæredygtig Udvikling i Johannesburg.***

v. Anne Mette de Visser; Øko-net

Journalnr.: TL200218

Projektperiode: januar 2002 – december 2002

Indhold:

- 1. Formål med projektet**
- 2. Baggrund for projektet**
- 3. Beskrivelse af projektets forløb**
 - 3.1. Forberedelse til WSSD**
 - 3.1.1. WSSD i FUBU-netværket**
 - 3.1.2. Sektion for uddannelse for bæredygtig udvikling på website**
 - 3.1.3. Heldagsseminar; ”Bæredygtig er mere end dygtig”**
 - 3.1.4. Forberedende møder i 92-gruppen og DFS**
 - 3.1.5. Information om WSSD i nyhedsblad og på Øko-net’s hjemmesider**
 - 3.1.6. Udarbejdelse af engelsk debatmateriale**
 - 3.1.7. Oprettelse af engelsk hjemmeside**
 - 3.2. Øko-net’s aktiviteter på WSSD**
 - 3.2.1. Øko-net på NGO-forum**
 - 3.2.2. Påvirkning – og formidling af det officielle topmødes forløb**
 - 3.2.3. Deltagelse i Global Peoples March**
 - 3.2.4. Besøg på skolen: Ituteng Tust**
 - 3.3. De officielle resultater af WSSD på uddannelsesområdet**
 - 3.4. Resultater fra NGO-forum**
- 4. Øko-net’s opfølgning på WSSD**
 - 4.1. Opfølgning på WSSD på hjemmesider og i nyhedsblad**
 - 4.2. Oplæg på debاتمøde om erfaringer fra WSSD**
 - 4.3. Noget om netværk og kontakter**
 - 4.4. Høring på Christiansborg**
 - 4.5. Øko-net’s deltagelse i Europe-wide Global Education Congress**
 - 4.5.1. Lidt om kongressen, dens formål og arrangørerne**
 - 4.5.2. Formål med Øko-net’s deltagelse**
 - 4.5.3. Om indholdet og forløbet af kongressen**
 - 4.5.4. Erfaringer fra kongressen**
- 5. Samlet vurdering af projektet – samt fremtidsperspektiver**
- 6. Oversigt over bilag**

1. Formål med projektet:

Projektets formål har været at give den spirende danske debat og erfaringsudveksling omkring folkeoplysning og uddannelse for bæredygtig udvikling et internationalt udsyn - dels at bidrage med danske synspunkter, visioner og erfaringer i den internationale debat - dels at få overblik over, hvad der sker internationalt på området, at skabe kontakter og evt. at lægge grunden til at opbygge et internationalt netværk omkring idé og erfaringsudveksling. I den forbindelse skulle projektet:

- sætte større fokus på Verdenstopmødet for Bæredygtig Udvikling (WSSD) i Øko-nets debatnetværk for Folkeoplysnings og Uddannelse for Bæredygtig Udvikling (FUBU)
- bidrage til den internationale debat på området med danske ideer, visioner og erfaringer, via engelsksproget debatmateriale og via Øko-net's deltagelse i forberedelser til og på WSSD.
- oprindeligt indeholdt projektbeskrivelsen også det formål, at Øko-net skulle undersøge mulighederne for at etablere et samarbejde op til og under WSSD omkring temaet 'folkeoplysning og uddannelse for bæredygtig udvikling' blandt de danske folkeoplysningsorganisationer og -foreninger, der har interesse i temaet og i at deltage på WSSD. Hensigten med samarbejdet var dels at fremme temaet på WSSD og dels en koordinering af en fælles dansk indsats herom på NGO-forum. Herunder var det tanken at afholde et netværksmøde eller seminar for potentielle samarbejdspartnere med det formål at undersøge mulighederne for en fælles indsats før og under WSSD. Men eftersom DFS ønskede at påtage sig denne koordinerende rolle, og 92 gruppen påtog sig generelt at koordinere miljø- og udviklingsorganisationernes forberedelser til og deltagelse på WSSD, gled denne del af projektet ud. Til gengæld opprioriterede Øko-net (i forhold til den oprindelige ansøgning) at:
- skabe overblik over, hvad der foregår internationalt omkring uddannelse for bæredygtig udvikling - og undersøge muligheder for dannelse af internationalt netværk og samarbejde, idé og erfaringsudveksling.

Desuden skulle projektet selvfølgelig indgå som del af Øko-net's samlede arbejde med at opbygge netværk og skabe en folkelig inddragelse omkring bæredygtig udvikling.

2. Baggrunden for projektet:

Projektet og Øko-net's deltagelse på WSSD skal ses som en naturlig opfølgning på projektet *"Folkeoplysning og uddannelse for bæredygtig udvikling"*, som Øko-net igangsatte i efteråret 2001, og som var støttet af Tips- og Lottomidlerne via Dansk Folkeoplysnings Samråd (DFS). Her blev etableret et netværk af interesserede og aktive personer omkring temaet folkeoplysning og uddannelse for bæredygtig udvikling (FUBU-netværket), som debatterede på en lukket e-mailliste. I starten af januar 2002 afholdtes et seminar for FUBU-netværket, hvor temaer fra e-maildebatten blev uddybet. Spørgsmål og konklusioner fra FUBU-debatten blev samlet via 13 indlæg af forfattere fra netværket i et debathæfte med titlen: *"Bæredygtig er mere end dygtig – et debatoplæg om folkeoplysning og uddannelse for bæredygtig udvikling"*. I 2002 ønskede Øko-net at følge op på og arbejde videre med projektet 'Folkeoplysning og uddannelse for bæredygtig uddannelse' (FUBU).

Desværre nåede den medarbejder, der blev ansat specielt til at gennemføre det første projekt ikke at gøre redigering af debathæftet færdig inden for aftalt tid (inden udgangen af januar 2002) – hvorfor færdigredigering og udgivelse af hæftet måtte overtages først af én anden medarbejder, der desværre måtte sige op af helbredsmæssige årsager kort efter - hvorfor en tredje medarbejder måtte

sætte sig ind i og overtage projektet. Det betød bl.a., at udgivelsen af debathæftet, som dele af det her afrapporterede projekt afhang af, blev senere end oprindeligt planlagt; nemlig først i juli 2002.

3. Beskrivelse af projektets forløb:

3.1. Forberedelse til WSSD

3.1.1. WSSD i FUBU-netværket

Med henblik på WSSD ønskede Øko-net i år 2002 at dreje debatten i FUBU-netværket i en mere international retning og diskutere, hvordan vi i højere grad kunne udveksle ideer, visioner og erfaringer internationalt – herunder bidrage til den internationale debat med danske undervisnings- og folkeoplysningserfaringer.

Det var meningen at inddragelsen af WSSD-emnet i FUBU-debatten skulle indledes med et inspirations-/arbejds møde, og derfor indkaldte Øko-net FUBU-netværket til et programlagt arbejds møde (workshop) i Det Internationale Hus i Odense d. 17. maj 2002 kl. 10.00 – 16.00 (se program i **bilag1**) – dels med det formål at forberede et seminar/en konference om uddannelse for bæredygtig udvikling – dels med det formål at diskutere indsatsen omkring uddannelse på Verdenstopmødet i Johannesburg. Desværre måtte vi aflyse arbejds mødet p.g.a. for få tilmeldinger. (Der blev i december 2002 ansøgt om og bevilget overflytning af en budgetpost på 10.000 kr., der var afsat til at afholde dette møde, til posten ”materialer til WSSD”, idet både oversættelse og layout/trykning af det engelske debathæfte (*”Sustainable is more than able”*) blev dyrere end budgetteret).

Generelt kom der ikke gang i en diskussion i FUBU-netværket igen efter udgivelse af debathæftet – og kun et par stykker herfra deltog i seminaret d. 16. august 2002 (se nedenfor). WSSD-perspektiverne blev således ikke taget op i FUBU-foraet.

Årsagerne til afmatningen i FUBU-foraet kan være flere:

- Øko-net’s erfaringer siger, at det generelt er svært at holde gang i en netdebat over længere tid
- Der var en periode uden aktiv moderator fra Øko-net’s sekretariat (- det blev prioriteret at få debathæftet færdigt). Der var dog på arbejds mødet i januar 2002 valgt fire personer fra netværket, der skulle være moderatorer for hver sin ”underdiskussion”, men de kom aldrig i gang.
- Netdebatten skiftede kort inden overgangen fra 2001-projektet til 2002-projektet ”ramme”, idet den blev lagt over i Groupcare, som var et nyt netsystem for moderatorerne og de øvrige deltagere. Det var op til deltagerne selv at melde sig til på den nye Groupcare-debatliste – og det fik mange aldrig gjort, trods adskillige remindere fra Øko-net.
- Regeringens nedskæringer inden for såvel uddannelses-, folkeoplysnings- og miljøbranchen, hvilket tydeligvis påvirker kreativiteten, virkelysten og grobunden for nye visioner og ideer.

3.1.2. Sektion for uddannelse og folkeoplysning for bæredygtig udvikling på Øko-net's website:

Temaet "folkeoplysning og uddannelse for bæredygtig udvikling," fik primo august 2002 en fast sektion på Øko-net's portal www.BæredygtigUdvikling.nu. Her findes en sektion med oversigt over (danske) kurser og uddannelser, der har et indhold omkring bæredygtig udvikling, og uddannelsessteder, der gør en bevidst indsats for en bæredygtig drift samt en oversigt over og links til undervisningsmaterialer/netsider og portaler, der kan bruges i undervisning for bæredygtig udvikling. Herudover findes en samling referencer til baggrundsstof omkring uddannelse og folkeoplysning for bæredygtig udvikling. Sektionen har undergået en løbende udbygning. En informationsfolder og -plakat om portalen er via Amtscentralerne sendt ud til samtlige skoler i landet ultimo november 2002, og vi kan konstatere en stadig stigning i besøgstallet på denne portal.

3.1.3. Heldagsseminar; "Bæredygtig er mere end dygtig"

D. 16. august 2002 kl. 10.00-17.00 afholdt Øko-net - i samarbejde med DFS - et heldagsseminar på Båring Højskole med samme tema og titel som debathæftet. Prisen for deltagelse var 220 kr./person (studerende halv pris) inkl. økologisk forplejning. Alle tilmeldte fik tilsendt debathæftet.

Program for mødet blev sammen med omtale af debathæftet annonceret på Øko-net's tre hjemmesider - specielt på www.BæredygtigUdvikling.nu. Det blev ligeledes annonceret i Nyhedsbladet Øko-net nr. 49, s. 4-5, der udkom primo juni 2002 (et eksemplar er vedlagt som **bilag 2**) og i DFS's blad; "Fokus på Folkeoplysning". Desuden udsendte Øko-net en nyhedsmail til ca. 3500 adresser med omtale af debathæftet og invitation til seminaret samt henvisning til, hvor programmet kunne findes på Internettet.

Herudover blev der udsendt speciel, skriftlig invitation med eksemplarer af det danske debathæfte til:

- 92-gruppens medlemsorganisationer
- Ca. 150 andre grønne og udviklingsorganisationer
- DFS's medlemsorganisationer
- Alle landets seminarer (se **bilag 3**)
- Debathæftets forfattere
- Medarbejdere i Undervisningsministeriet (se **bilag 4**)

- samt pressemeddelelse med et eksemplar af debathæftet til 40 dagblade – via email til ca. 750 journalister (se **bilag 5**).

Seminaret blev annonceret i FUBU-netværket d. 19/6 2002 – som også blev bedt om at hjælpe med annoncering af seminaret. Kun et par stykker fra netværket deltog i seminaret, og vi fulgte op med en forespørgsel om årsagerne til den manglende deltagelse - specielt for at finde ud af, om der stadig var interesse for FUBU-netværket, og om det fortsat var levedygtigt. Heller ikke denne henvendelse blev besvaret af mere end tre-fire stykker.

Øko-net rettede herudover en særlig henvendelse til undervisningsminister Ulla Tørnæs med invitation til seminaret, et eksemplar af debathæftet og en opfordring til at tage debatten op (se **bilag 6**). Den besvarede hun med en opfordring til Øko-net om at henvende sig til hendes embedsmænd i Uddannelsesstyrelsen for en nærmere dialog om emnet. Det har Øko-net endnu ikke haft ressourcer til at følge op på.

Vurdering af seminaret:

I alt deltog ca. 50 personer på seminaret.

Pga. debatbogens forsinkelse måtte mødet rykkes i forhold til den oprindelige tidsplan - og kom til at ligge tidsmæssigt mindre hensigtsmæssigt - i forhold til seminarernes, universiteternes og visse skolars semesterstart, hvilket nok betød noget for antallet og bredden af deltagere fra uddannelsesverdenen.

Seminaret forløb planmæssigt, selvom enkelte oplægsholdere ikke levede helt op til forventningerne. Der var god diskussionslyst, selv om der også her var en hvis pessimisme i forhold til regeringens nedskæringer at spore.

Alt i alt efterlader arbejdet med planlægningen og afholdelse af seminaret det indtryk, at der stadig er meget, meget langt igen før visioner om at integrere læring for bæredygtig udvikling i alle former for uddannelse og folkeoplysning bliver fælles tankegods hos andre end en snæver kreds, hvilket jo må ses som en forudsætning for overhovedet at forestille sig en realisering af visionen.

3.1.4. Forberedende møder i 92-gruppen og DFS:

I perioden op til topmødet deltog Øko-net dels i 92-gruppens møder, hvor vi

- fulgte udviklingen på de internationale WSSD-forberedende møder; PrepCom 2-4
- generelt deltog i 92-gruppens planlægning af WSSD og strategiske forberedelser – fx henvendelser til regering ang. deltagelse i den officielle danske delegation.
- fortsat pressede på for at fremme fokus på uddannelse og folkeoplysning omkring bæredygtig udvikling – internt i 92-gruppen samt udadtil i det politiske arbejde.

Bl.a. var Øko-net medvirkende til at uddannelse for bæredygtig udvikling blev nævnt som en af de mærkesager, som 92-gruppens repræsentanter havde mandat til at lobbyarbejde for på Johannesburg-topmødet.

Øko-net deltog også så vidt muligt med repræsentanter i de forberedende/koordinerende møder med DFS og højskolerne.

Øko-net's fysiske placering på Sydfyn bevirker dog, at det er temmelig ressourcekrævende (tidsmæssigt og økonomisk) at deltage i alle de møder i København, som ville være ønskelige. Derfor måtte der af og til prioriteres sådan, at Øko-net's bidrag og kommentarer blev sendt via e-mail og telefonsamtaler og mødernes konklusioner fulgt via mødereferaterne.

3.1.5. Information om WSSD i nyhedsbladet og på Øko-net's hjemmesider:

I Nyhedsbladet Øko-net har der fra og med nr. 45, der udkom september 2001 og til og med nr. 50 været kørt et tema; *"På vej mod Verdenstopmødet..."* med omtaler af og informationer omkring Verdenstopmødet og forberedelserne hertil (fx PrepCom-møderne), Øko-net's kommende deltagelse samt den danske NGO-deltagelse mere bredt. Tilsvarende på Øko-net's hjemmesider. På internetportalen: www.eco-info.dk kørte Øko-net op til og under topmødet et særligt tema herom - ligesom topmødet naturligvis fyldte meget på portalen: www.BæredygtigUdvikling.nu. Under selve

topmødet skrev og sendte vi i alt 17 nyheder, historier og stemningsbilleder direkte hjem til de to nævnte hjemmesider (se **bilag 7**).

3.1.6. Udarbejdelse af engelsk debatmateriale

Det blev besluttet, at det materiale Øko-net ville medbringe på WSSD skulle være et engelsksproget uddrag af det danske debathæfte; *"Bæredygtig er mere end dygtig..."*, som vi mener giver et godt bud på feltets vigtige temaer og problemstillinger. Vi mente, at en sådan formidling af danske synsvinkler og erfaringer omkring uddannelse og folkeoplysning for bæredygtig udvikling, kunne fungere som indspil til den internationale debat på området både under og efter WSSD og samtidig som afsæt for kontakter og netværksdannelse.

Det blev til et debathæfte på 42 (kvadratiske) sider med titlen: *"Sustainable is more than able – viewpoints on education for sustainability"* (et eksemplar er vedlagt som bilag x). Hæftet er bygget op som en række udsagn, der indeholder pointer og konklusioner fra det danske debathæfte omkring følgende 7 hovedoverskrifter:

1. What is understood by education for sustainability – and why is it important?
2. Suggestions on the subject matter of education for sustainability
3. Suggestions for a sustainable, pedagogical framework
4. The importance of the physical framework and the running om educational institutions.
5. How can vision be translated into education and learning targets?
6. Barriers to the realisaion of education for sustainability?
7. Examples of what education for sustainability might look like

Til sammen skulle disse udsagn give et indtryk af de danske ideer, visioner og erfaringer omkring uddannelse og folkeoplysning for bæredygtig udvikling, som præsenteres og uddybes i det danske debathæfte. Samtidig skulle hæftet fungere som en salgs visitkort for Øko-net, idet det også indeholder en kort præsentation af foreningen Øko-net og vores arbejde, samt link til vores engelsksprogede hjemmesider. (Et eksemplar af debathæftet er vedlagt som **bilag 8**).

3.1.7. Oprettelse af ny engelsksproget hjemmeside:

Kort inden afrejse til WSSD fik Øko-net oprettet en engelsksproget hjemmeside; www.sustainabledevelopment.dk - hvorfra det engelske debathæfte kan downloades. Sitet indeholder desuden en opfordring til- og mulighed for at melde sig som interesseret i at deltage i en international netværksdannelse omkring folkeoplysning og uddannelse for bæredygtig udvikling (- desværre bevirkede en teknisk fejl, at muligheden for tilmelding ikke virkede de første dage af topmødet, det blev dog hurtigt rettet.). Der henvises naturligvis til dette site i det engelske debathæfte.

3.2. Øko-net's aktiviteter på WSSD:

Ovenstående aktiviteter, forberedelser og erfaringer var afsæt for Øko-net's deltagelse på Verdenstopmødet om Bæredygtig Udvikling i Johannesburg (WSSD) fra 24. august til d. 4. september 2002. Øko-net deltog med fire personer: Bo Bramming, Henrik Munk Rediin, Lars Myrthu-Nielsen og Anne Mette de Visser. Vi rejste som del af en gruppe sammen med DFS og Folkehøjskolerne, hvor den praktiske planlægning af rejsen samt indlogering blev varetaget af Lotte La Cour/FFD, hvilket var en meget stor fordel for Øko-net, som jo er en lille organisation med få personalemæssige ressourcer.

Øko-net deltog med specielt fokus på folkeoplysning og uddannelse for bæredygtig udvikling. Udover generelt at være med til at sætte fokus på og skabe debat om oplysnings- og uddannelsestemaet på WSSD var hovedformålet med deltagelsen, dels at få et overblik over internationale aktører og aktiviteter på området og dels at knytte nye internationale kontakter for evt. fremtidigt samarbejde, idé og erfaringsudveksling omkring uddannelse og folkeoplysning for bæredygtig udvikling.

Til formålet havde Øko-net medbragt 500 eksemplarer af det engelsksprogede debathæfte: "Sustainable is more than able – viewpoints on education for sustainability" - det blev spredt vidt omkring på WSSD – dels via den fælles danske stand - dels via omdeling på forskellige, relevante workshops og møder. Hæftet fungerede også som en slags visitkort for Øko-net. Vi havde dog samtidig fået trykt rigtige visitkort på engelsk – dels personlige kort - dels et kort, der henviste til debathæftet og internetsiden: www.sustainabledevelopment.dk.

Det var dog temmelig vanskeligt for "topmøde-novicer" som os at få et overblik over, hvad der foregik hvor og hvornår på topmødet for derudfra at kunne planlægge og prioritere tiden. Hjemmefra var det totalt umuligt, eftersom der ikke forelå nogle samlede programmer før på selve topmødet. Det samlede program for aktiviteterne på NGO-forum kom først på topmødets fjerde dag. Logistikken med lange afstande og op til en 1 times buskørsel imellem de forskellige topmødelokaliteter: NGO-forum i Nasrec, Sandton konferencecenteret (hvor det officielle topmøde fandt sted), Ubuntu Village, Water Dome m.v. gjorde det yderligere vanskeligt at tilrettelægge og koordinere vores aktiviteter.

Forholdsvis tidligt vurderede vi dog, at vi hovedsagelig skulle koncentrere os om aktiviteterne på NGO-forum ("Global Peoples Forum") i Nasrec.

3.2.1. Øko-net på NGO-forum:

På NGO-forum deltog Øko-net for det første i bemanning af DFS's, Folkehøjskolernes og 92-gruppens fælles stand, hvorfra også vores debatmateriale blev uddelt. Generelt var der i forhold til i Sandton, forbavsende god plads d.v.s. få mennesker i Nasrec. Også udstillingsområdet, hvor den fælles danske stand lå var noget stille - men standen blev trods alt besøgt af rigtig mange over perioden. Øko-net fik herigennem en del kontakter.

I Nasrec deltog vi herudover i de daglige morgeninformationsmøder, udvalgte "plenary sessions" og "commissions" - hvoraf dog kun en enkelt commission handlede decideret om uddannelse og det i en meget "afrikansk" forståelse, hvor det handlede om adgang til uddannelse for alle samt uddannelse inden for sundhed og hygiejne samt HIV/aids.

I det rige udbud af workshops i Nasrec, var der derimod nogen interessante og relevante vedr. uddannelse for bæredygtig udvikling.

Af særlig interesse var en række på 5 workshops arrangeret af den japanske; "*Movement to promote UN decade of Education for Sustainable Development*", som udspringer fra "*Japan Forum for Johannesburg*" – dannet i 2001 af en række japanske NGO'er og enkeltpersoner. Formålet er som det fremgår af navnet, at få FN til at lancere et ti-år for uddannelse for bæredygtig udvikling – begyndende i 2005. Forslaget fik officiel støtte fra den japanske regering først i 2002 og siden af "WSSD's Preparatory Committee", og det endte, som det fremgår nedenfor af afsnit 3.3. også med

at blive støttet i selve WSSD-implementeringsplanens paragraf 107 d). I december 2002 besluttede FN rent faktisk at gennemføre tiåret, begyndende i 2005.

I Japan har man (ligesom i mange andre lande) hidtil arbejdet med h.h.v. environmental education (EE), development education (DE), peace education (PE) og human rights education. Bevægelsen mener, at disse uddannelsesstemaer nu skal integreres "in a holistic approach to education for sustainable development".

Efter Johannesburg lægger bevægelsen op til, at der skal ske følgende:

- 2002-2004: Forberedelser til ti-året intensiveres løbende på mange niveauer og i mange sektorer og samfund verden over - inklusiv institutionelt netværksarbejde og partnerskabsdannelser - ligesom der skal udvikles konkrete ideer til uddannelsesprogrammer. På grund af den enorme diversitet som elever og deres forudsætninger repræsenterer, må der udvikles et bredt spekter af såvel tilgang som programmer.
- 2004: FN's generalforsamling lancerer "*Decade for Education for Sustainable Development*"
- 2004-2014: Uddannelses- og læringsprogrammer implementeres verden over gennem partnerskab og samarbejde mellem et bredt spekter af aktører, inklusiv FN-programmer, fonde, nationale og lokale regeringer, internationale, nationale og lokale NGO'er, skoler og græsrodder m.v.

En anden interessant workshop var en såkaldt "*North-South dialogue*" om "*Development Education after Johannesburg*" arrangeret af ROGE Network, Norge og dets sydlige evalueringspartnere.

Arrangørerne agiterede for, at NGO'er fra syd også skulle engageres i udviklingsuddannelse i Nord - fx via evaluering. De fleste tilstedeværende sydlige repræsentanter mente, at opgaven er ikke blot at sørge for adgang til uddannelse i sydlige lande, men også at "re-educate" - altså genuddanne befolkningen i de nordlige/rige lande. Workshopen gav dog samtidig et indtryk af, at når der tales om uddannelse for bæredygtig udvikling eller udviklingsuddannelse, er det en udbredt sydlig opfattelse, at det alene drejer sig om at skaffe adgang til basisuddannelse for folk i sydlige lande, hvorimod de ikke forstår behovet for uddannelse for bæredygtig udvikling – eller omkring globale udviklingstemaer i nord. (Det blev også meget tydeligt demonstreret på kongressen i Holland).

På denne workshop erfarede vi også, at FN planlægger en global informationskampagne relateret til Millennium-udviklingsmålene, der skal involvere civilsamfund i både Nord og Syd.

Der foregik dog også visse relevante uddannelsesaktiviteter andre steder end i Nasrec – bl.a. afholdt UNESCO i samarbejde med det Sydafrikanske Undervisningsministerium en såkaldt "Parallel Event" om "*Education for a Sustainable Future: Actions, commitment and Partnerships*" d. 2-3. september. Det lykkedes dog ikke Øko-net at deltage – mest af logistiske årsager. Tilsvarende kunne det have været interessant at deltage i uddannelses-caucusmøderne i Sandton, men det måtte vi også opgive at forsøge at dække.

I Nasrech deltog vi også i en række foredrag, møder og workshops med fokus på mere generelle problemstillinger og diskussioner omkring bæredygtighed. Fx arrangerede the Henrich Boel Foundation hver dag interessante tematiske møder bl.a. omkring: (vestlige) landbrugssubsidier, Nord/Syd-dichotomien m.v. Ofte var der internationale kapaciteter som Wolfgang Sachs og Vandana Shiva på talerstolen og i panel. Bl.a. herfra hjembragte vi en del materiale til sekretariatet.

3.2.2. Påvirkning- og formidling af det officielle topmødes forløb

På det officielle topmøde følte vi til en hvis grad Øko-net repræsenteret via 92-gruppens repræsentanter i den officielle danske delegation og de, som derudover påtog sig politisk lobbyarbejde for 92-gruppens mærkesager. Øko-net havde via deltagelse på 92-gruppens forberedende møder samt e-mailkorrespondance fået udvirket, at uddannelse for bæredygtig udvikling var en af de mærkesager, som 92-gruppens repræsentanter havde mandat til at arbejde for på topmødet.

Øko-net deltog – med stort udbytte - i de daglige briefinger, hvor 92-gruppens repræsentanter orienterede om den seneste udvikling på det officielle topmøde – enten i Nasrech eller i Sandton. Desuden deltog vi i den officielle danske delegations briefinger. Særlig 92-gruppens briefingmøder var af stor værdi i forhold til at følge topmødets udvikling, de vigtige diskussions- og konfliktpunkter, samt hvem der spillede hvilke roller i forhandlingerne. Det gjorde det også betydeligt lettere at forholde sig til aktiviteterne og diskussionerne på de store fællesmøder i Nasrec.

Fra selve topmødet bidrog alle fire Øko-netmedarbejdere til løbende at sende historier, stemningsbilleder og nyheder hjem til Øko-net's hjemmesider: www.eco-info.dk og www.bæredygtigudvikling.nu, der begge kørte tema om topmødet.

3.2.3. Deltagelse i Global Peoples March

NGO'er samlet i Nasrec på Global Peoples Forum gav udtryk for deres frustration over den manglende vilje til forpligtende aftaler og udvandingen af Rio-principperne på det officielle WSSD på to måder:

1. Et 6-siders memorandum: "A sustainable world is possible" og
2. En 9 km lang protestmarch; *Global Peoples March*, lørdag d. 31. august med udgangspunkt fra Alexandra, et af de fattigste områder i Johannesburg. Global Peoples Forum og ANC var hovedarrangører.

Øko-net bakkede op om protesten ved at to repræsentanter fra Øko-net (Lars Myrthu-Nielsen og Henrik Rediin) deltog i protestmarchen.

Protestmarchen tog sin begyndelse på Alexandra Stadion, midt i et af byens fattigste områder, hvor The Nasrec Civil Society Demands to the WSSD blev overrakt til præsident Mbeki, som kvitterede med en tale, hvori han udråbte fattigdom som det største problem, nationalt og internationalt. Efter flere andre taler af diverse ledere, drog demonstranterne afsted på den 9 km lange tur mod Sandton med frontbanner teksten: "*Sustainable World is possible*".

Hele vejen blev marchen stramt kontrolleret af et massivt politiopbud, der med blokader sørgede for, at ingen bevægede sig uden for ruten. 2-3 helikoptere tog sig af det store overblik, og 15-20 gange blev protestmarchen stoppet et minut eller to, før den fik lov til at fortsætte. Hele vejen var der en god stemning med sang og dans, om end frustrationen og vreden var mærkbar i flere bannergrupper.

Memorandummet, som blev overrakt til Sydafrika's præsident Mbeki, indledes med afvisning af dels den neoliberale politik og den globale handels-agenda, som ses som en hovedbarriere for bæredygtig udvikling – dels genbrug af tidligere indgåede FN-aftaler og forsøget på at erstatte bindende aftaler med de såkaldte type to resultater: multistakholder partnerskaber. Memorandummet indeholder en række synspunkter omkring betingelserne for bæredygtig udvikling, bl.a. at en bæredygtig verden er mulig, men kræver en globalisering af retfærdighed. Derefter kræves det, at Johannesburg Deklarationen indeholder specifikke mål og tidsfrister - specielt på en række nærmere uddybede nøgleområder – bl.a.: sundhed, sanitet, arbejdstagerforhold, **uddannelse**, skovbrug, biodiversitet, vandkvantitet og -kvalitet, luftkvalitet og klima.

Memorandummet formulerer også en række krav til de forhandlende ministre og afsluttes med, at deltagerne på Global Peoples Forum selv forpligter sig til at gøre, hvad der står i deres magt for at bidrage til bæredygtig udvikling på nærmere specificerede områder.

3.2.4. Besøg på skolen: Ituteng Trust

Samme dag, som demonstrationen fandt sted, deltog to andre repræsentanter fra Øko-net (Bo Bramming og Anne Mette de Visser) i et besøg på et skoleprojekt i Soweto: Ituteng Trust. Skolen arbejder med at give misbrugte/forsømte/forældreløse børn i alderen 12- 20 år en ny tro på livet og et håb for fremtiden – bl.a. via uddannelse. Projektet er – trods meget få ressourcer og ingen officiel støtte, utrolig succesfuldt. Efterfølgende dannede de danskere, der deltog i besøget en frivillig gruppe, der nu arbejder videre med at hjælpe skolen til støtte - og på længere sigt måske oprettelse af flere lignende projekter andre steder i Sydafrika. Bl.a. skal der arrangeres besøg i Danmark for en gruppe af skolens elever i sommeren 2003. Lederen af skolen, kaldet "Mamma Jacky" har været på besøg i Danmark i oktober måned 2002, i forbindelse med, at hun skulle modtage en pris som "World Outstanding Social Entrepreneur", i Geneve. Her blev der arbejdet videre med "fundraising" og planerne om elevbesøg til sommer. (Støttegruppen i Danmark råder over to videoer, der præsenterer skolen og projektet).

Engagementer i dette projekt ligger dog ikke (på nuværende tidspunkt) inden for Øko-net's ramme, men er af privat karakter.

3.3. De officielle resultater af WSSD på uddannelsesområdet:

I den politiske erklæring fra WSSD nævnes uddannelsesområdet ikke særskilt, - men Implementeringsplanens afsnit IX om "Means of Implementation" § 117 omhandler uddannelse. Her står, at de underskrivende lande vil: (ikke officiel oversættelse)

Støtte brug af uddannelse til at fremme bæredygtig udvikling, inklusiv gennem påtrængende handling på alle niveauer for at:

- (a) Integrere informations- og kommunikationsteknologi i udviklingen af skole curriculum for at sikre tilgængelighed heraf for både rurale og urbane samfund og tilbyde assistance specielt til udviklingslande - inter alia - til etableringen af et læringsmiljø, der passer for en sådan teknologi.
- (b) I et passende omfang at fremme billig og øget adgang til programmer for studenter, forskere og ingeniører fra udviklingslande på universiteter og forskningsinstitutioner i udviklede lande for at fremme udvekslingen af erfaringer og kapacitet, der vil komme alle parter til gode.

- (c) Fortsætte med at implementere arbejdsprogrammet om uddannelse for bæredygtig udvikling¹ fra Kommissionen for Bæredygtig Udvikling (CSD)
- (d) Anbefale at FN's generalforsamling overvejer at lancere et ti-år for uddannelse for bæredygtig udvikling – begyndende i 2005.

Øko-net er ikke bekendt med, at der på WSSD blev lanceret særlige partnerskaber (type 2-resultater) på uddannelsesområdet.

3.4. Resultater fra NGO-forum

Som resultat fra NGO-forum blev udgivet: *"The Global Peoples Forum Civil Society Declaration – A Sustainable World is possible"* samt et handlingsprogram.

Desværre - og til vores overraskelse - må vi konstatere, at uddannelse for bæredygtig udvikling (– som mere end bare adgang til basis-uddannelse for alle) overhovedet ikke nævnes hverken i deklARATIONEN eller i handlingsprogrammet fra Global Peoples Forum. Det har sikkert noget at gøre med, at den afrikanske og sydlige indflydelse på teksten var stor (hvilket på mange måder er godt), og her er den alt overvejende fokus i forbindelse med uddannelse på adgang til basisuddannelse for alle (- end ikke dette uddannelsesaspekt af bæredygtighed træder dog tydeligt frem i deklARATIONEN eller i handlingsprogrammet).

4. Øko-net's opfølgning på WSSD:

4.1. Opfølgning på WSSD på hjemmesider og i nyhedsblad:

Som opfølgning på Verdenstopmødet har Øko-net;

- Integreret informationer om og links til de officielle resultater samt vurderinger heraf på hjemmesiden; www.BæredygtigUdvikling.nu
- Udarbejdet en 5-siders konklusion omkring topmødets resultater, som også ligger på overnævnte hjemmeside.
- Omtalt og henvist til ovenstående i Nyhedsbaldet Øko-net nr. 51

¹ I 1996 vedtog CSD et internationalt arbejdsprogram for uddannelse, offentlig bevidsthed og læring for bæredygtighed for at give øget betydning og synlighed til dette tema. Arbejdsprogrammet blev yderligere uddybet/udvidet i 1998 og betydningen af dets implementering blev endnu engang understreget på CSD's 7ende møde i 1999 (beslutning 7/4). Programmet giver en ramme for handling - særligt på nationalt niveau - men også indenfor FN-systemet og andre internationale samfund. UNESCO administrere programmet.

Arbejdsprogrammet skal implementeres gennem partnerskab og innovation. Det opfordre bl.a. til at identificere og udveksle "best practices" og til tæt samarbejde med CSD's arbejdsprogram for ændrede produktions og forbrugsmønstre. Der opfordres også til evaluering af nationale uddannelsespolitikker og til integration af uddannelse og øget bevidsthed i nationale strategier for bæredygtig udvikling.

4.2. Oplæg på debattmøde om erfaringer fra WSSD:

Herudover har Øko-net på opfordring holdt et oplæg om vores WSSD-erfaringer v. Anne Mette de Visser på et debattmøde arrangeret i Det Radikale Venstres Kertemindekreds, fredag d. 5. november 2002.

4.3. Noget om netværk og kontakter:

Samlet har uddeling af den engelske version af debathæftet, vores visitkort og personlig samtaler på topmødet givet i hvert fald 30 kontakter, som det kunne være relevant at følge op på. På den engelske hjemmeside: www.sustainabledevelopment.dk, har vi til dags dato fået ca. 15 henvendelser med emailadresse fra folk, der er interesserede i et internationalt netværk. Efter topmødet har ca. 10 personer bedt om at få flere engelske debathæfter tilsendt.

4.4. Høring på Christiansborg – bl.a. om EU's rolle på WSSD

Selv om det ikke var en del af det her afrapporterede projekt, skal det også nævnes, at Øko-net afholdte en høring på Christiansborg d. 4. oktober 2002 om EU's miljømæssige og globale ansigt – herunder en opsamling på, hvilken rolle EU (- og formandslandet Danmark) spillede på Verdenstopmødet i Johannesburg. I forbindelse med forberedelse og afholdelse af dette møde havde vi stor gavn af vores erfaringer og viden fra selve topmødet.

4.5. Øko-net's deltagelse i Europe-wide Global Education Congress

Som et af resultaterne af Øko-net's deltagelse på WSSD og de kontakter vi knyttede, blev Øko-net inviteret til at deltage som civilsamfundsorganisation i den såkaldte "*Europe-wide Global Education Congress*", som blev afholdt i Maarstricht i Holland i dagene d. 15-17. november. (Se kongressens hjemmeside: www.globaleducationeurope.net). Kongressen var bl.a. en opfølgning på WSSD omkring global uddannelse/uddannelse for bæredygtig udvikling. Øko-net tog imod invitationen og deltog repræsenteret ved Anne Mette de Visser. Deltagelse i kongressen var gratis – men en betingelse for, at Øko-net kunne deltage, var ekstern finansiering af hotel og rejseudgifter. Øko-net ansøgte såvel 92-gruppen, DFS og kongresarrangørerne (North-South Centre) herom - og fik bevilget dækning af rejse- og hoteludgifter af North-South Centre, og de resterende udgifter blev dækket af 92-gruppen.

En rapport om en opinionsundersøgelse i OECD-lande omkring borgernes støtte til udviklingsbistand og internationalt samarbejde om udvikling blev udsendt til deltagerne inden kongressen. Rapporten, der hedder: "*Public Opinion Research, Global Education and Development Co-operation Reform: In search for a Virtuous Circle*", konkluderer, at borgerne i OECD-landene helhjertet støtter mere solidaritet og retfærdighed på det internationale niveau – men at bevidstheden og viden omkring fattigdom og udviklingstemaer, udviklingsarbejde, bistand og politik generelt er lav. Det konkluderes også, at mere uddannede, mere bevidste, yngre og urbant bosatte borgere støtter mest. (Rapporten kan findes på kongressens hjemmeside – se ovenfor...)

4.5.1. Lidt om kongressen, dens formål og arrangørerne:

Kongressen blev afholdt som opfølgning på Johannesburgtopmødet – som det hed: "*i lyset af behovet for at øge den kritiske, offentlige bevidsthed og den kritiske, offentlige støtte til Millennium Udviklingsmålene*". Kongressen ville bringe europæiske regeringer, parlamentarikere, lokale- og regionale myndigheder samt civilsamfundsorganisationer – den såkaldte "*quadriialog*" - sammen fra de europæiske lande og stater for at diskutere nationalt og europæisk samarbejde for global

uddannelse (global education). Der var også inviteret repræsentanter fra de såkaldte sydlige lande på kongressen. Desuden var der ikke-europæiske deltagere fra fx Canada og USA.

Formålet var at samle bedste politik, tænkning og praksis inden for global uddannelse for bæredygtig udvikling fra Europa - i øst og vest - for at:

- udveksle strategier for at støtte, forbedre, konsolidere og integrere global uddannelse for bæredygtig udvikling i nationale uddannelsessystemer i vest-, central- og østeuropæiske lande
- bringe planlægningen af implementering af Johannesburgkonklusionerne væsentligt fremad på området omkring global uddannelse for bæredygtig udvikling
- føre til udvikling af en europæisk rammestrategi for at forbedre og øge global uddannelse for bæredygtig udvikling inden år 2015, som er mål-året for Millennium Udviklingsmålene.

Arrangørerne af kongressen var ”North/South Centre – European Centre for Global Interdependence and Solidarity”, under Europa Rådet, – i samarbejde med en række andre europæiske aktører:

European Centre for Development Policy Management; ecdpm, som har til formål at fremme internationalt samarbejde imellem Europa og lande i Afrika, Caribien og den Pacifiske region (ACP-region), *National Committee for International Cooperation and Sustainable Development*, Netherlands (NCDO); Luxembourgs regering, ”*Learning for Sustainability*”, som er et hollandsk uddannelsesprogram, Det Norske Udenrigsministerium, og Det Tyske Ministerium for Økonomisk Samarbejde og Udvikling (BMZ) . Desuden blev kongressen støttet af flere andre bl.a. OECD’s Development Centre og Det Svenske Udenrigsministerium m.v.

North-South Centre, ligger i Lissabon og blev etableret af Europa Rådet som opfølgning på dets Nord-Syd kampagne i 1988 - i samarbejde med EU. Formålet er at skabe en ramme for et europæisk samarbejde om at øge den offentlige bevidsthed om global indbyrdes afhængighed (interdependence) og at fremme solidariske politikker i overensstemmelse med Europarådets mål og principper. Styrkelse af global uddannelse er et kerneområde for centeret. Centeret har 25 europæiske medlemslande – men Danmark er ikke medlem. Øko-net havde ikke kendskab til centret før invitationen til denne kongres.

Europarådet har i øvrigt en website om ”*education for democratic citizenship and human rights education*” (www.coe.int/edc) og har udgivet en deklaration ”*Education for democratic citizenship 2001-2004*” med anbefalinger til medlemslandene om uddannelse for demokratiske medborgerskaber, som er vedtaget af en ”Committee of Ministres”, oktober 2002.

NCDO er som det fremgår en hollandsk, national komité, der skal styrke opbakningen til internationalt samarbejde og bæredygtig udvikling i den hollandske offentlige opinion. NCDO skal stimulere og opmuntre til aktiviteter, der bidrager til at øge bevidstheden og opbakningen om disse temaer i Holland. De skal koordinere den sociale debat omkring relevante politiske emner imellem den hollandske offentlighed, handel og industri og politikere.

Den hollandske regering har desuden udarbejdet en national strategi for uddannelse for bæredygtig udvikling og iværksat et landsdækkende 4-årigt program (fra 2000 til og med 2003): *"læring for bæredygtighed"* (*"Leeren voor duurzaamheid"*), med en national ledelseskommite. (Se www.lerenvoorduurzaamheid.info). Målet er at fremme, udvikle og stimulere læringsprocesser, der bidrager til et bæredygtigt samfund. Programmet er decentralt organiseret for at sikre, at der tages initiativer til læring for bæredygtighed over hele landet, og det rummer 12 regionale programmer. Programmet styres altså ikke kun fra regeringsniveau men retter sig mod initiativer på såvel lokalt, regionalt og nationalt niveau - og både fra statslige aktører (nationale, regionale og lokale myndigheder) og fra NGO'ere. Det dækker såvel formel som uformel uddannelse og folkeoplysning.

4.5.2. Formål med Øko-net's deltagelse

Formålet med Øko-net's deltagelse i kongressen var at bidrage med danske civilsamfundssynspunkter og erfaringer til den internationale debat og det internationale arbejde for at fremme uddannelse for bæredygtig udvikling. (Danmark var ikke repræsenteret i programmet og Norden kun ved to indlæg fra h.h.v. Det Norske Udenrigsministerium og et om Baltic 21E fra Det Svenske Undervisnings- og Forskningsministerium). Formålet var også at fremme international netværksdannelse og erfaringsudveksling omkring folkeoplysning og uddannelse for bæredygtig udvikling og at bidrage til internationalt samarbejde om opfølgning på WSSD omkring temaet. Specielt ønskede vi at undersøge mulighederne for kontakter til Østeuropa, som var stærkt repræsenteret på kongressen.

Vi mener desuden, det er vigtigt, at civilsamfundene er bredt repræsenteret på en sådan kongres ud fra et ønske om at øge kontakt og samarbejde på tværs imellem netop civilsamfundets organisationer, lokale myndigheder, parlamentarikere og regeringer som forudsætning for reel folkelig inddragelse i bæredygtig udvikling. Det er åbenbart også en del af North-South Centres officielle målsætning – her taler man om, at de fire parter udgør den *"quadiolog"*, som til sammen skal løfte udfordringerne omkring realisering af global education.

Vi ser også deltagelsen som et led i en danske opfølgning på WSSD, idet Øko-net kan viderebringe erfaringer, kontakter og muligheder til vores danske netværk – herunder øge presset på det danske undervisningsministerium for at udvikle strategier for uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark – fx via en opfølgning på ovennævnte korrespondance med undervisningsminister Ulla Tørnæs om en strategi for uddannelse og folkeoplysning for bæredygtig udvikling. Vi mener, at deltagelse i kongressen har styrket vores udgangspunkt for en sådan dialog.

Til uddeling på kongressen medbragte Øko-net naturligvis det engelsksprogede debathæfte om folkeoplysning og uddannelse for bæredygtig udvikling: *"Sustainable is more than able..."*, som Øko-net udgav lige inden og medbragte på WSSD. Desværre blev kassen med 150 eksemplarer af debathæftet "væk" efter indtjekning på flyet og nåede trods gentagne efterlysninger aldrig frem til kongressen. Det var utrolig ærgerligt og betød en del for mulighederne for kontakt og netværk. Efterfølgende har vi forsøgt at råde bod på uheldet ved at sende hæftet til dels North-South Center, som kongressarrangører samt diverse andre kontakter og mulige interesserede fra konferencen.

Generelt indgår kontakterne og erfaringerne fra deltagelsen naturligvis i Øko-net's (- og 92-gruppens) arbejde for at skabe en folkelig inddragelse og involvering omkring bæredygtig udvikling.

4.5.3. Om indholdet og forløbet af kongressen

Resultatet af kongressen var bl.a., at der blev vedtaget en erklæring omkring global education: *"A European Strategy Framework - for Improving and Increasing Global Education to the year 2015"*. En redaktionsgruppe – åbenbart udpeget af kongressarrangørerne - hvor også de såkaldte "sydlige lande" var repræsenteret, havde udarbejdet et udkast til denne erklæring, som blev sendt ud til alle deltagere inden kongressen.

Heri defineres global education som:

"Global Education is understood to encompass Development Education, Human Rights Education, Education for Sustainability, Education for Peace and Conflict Prevention and Intercultural Education; being the global dimensions of Education for Citizenship."

Global Education is education that opens peoples eyes and minds to the realities of the world, and awakens them to bring about a world of greater justice, equity and human rights for all".

Her opfattes "uddannelse for bæredygtig udvikling" altså som en del af global education. Det blev imidlertid heftigt diskuteret, at der ikke var lagt op til diskussion af denne definition på kongressen, og der var stærke meninger om, at denne definition burde revideres. Arrangørerne og redaktionsgruppen holdt på, at det ikke kunne lade sig gøre i selve kongressens slutdokument – man blev dog enige om at bytte rundt på de to afsnit (i forhold til første udkast) - i slutdokumentet. (Slutdokumentet er vedlagt som **bilag 9**). Arrangørerne og redaktionsgruppen lovede desuden at iværksætte et arbejde med at revidere definitionen snarest efter kongressen.

Kongressen var organiseret på den måde, at der hver formiddag indtil frokost var 2 tematiske "plenary sessions" d.v.s. indlæg af forskellige inviterede oplægsholdere. Der var ingen muligheder for hverken spørgsmål eller diskussion. Efter frokost var der såkaldet "quadrilogue working group sessions" å to timer, hvor udkastet til kongressens slutdokument skulle diskuteres og forbedres. Disse workshop's var meget stramt styret af medlemmer fra redaktionsgruppen omkring formuleringer i slutdokumentet, og der blev ikke givet tid til de mere grundlæggende diskussioner. På anden dagen var indlagt en halv time til tilbagemeldinger fra grupperne til plenum.

Ifølge vores opfattelse var det lidt misforstået, at de fire grupper fra quadrialogen arbejdede adskilt i tre arbejdsgrupper: regeringsrepræsentanter i en gruppe, civil samfundsrepræsentanter i en anden og parlamentarikere og lokale/regionale myndigheder i en tredje. Det begrænsede mulighederne for reelt samarbejde og dialog på tværs, hvilket jo netop var en del af kongressens formål.

Kongressen rummede indlæg og diskussioner omkring forbedring- og evaluering af global education - hvorimod der blev drejet uden om de mere grundlæggende diskussioner som; *hvad er global education - og hvordan få vi det sat på dagsordenen - og realiseret det?* Det forekom underforstået, at der eksisterer en såvel faglig som politisk konsensus omkring temaet – hvilket, som det også kom frem, absolut ikke er tilfældet - og man undgik således at konfontere og diskutere konflikter og uenigheder. Sammen med den stramme styring af kongressens diskussionsemner og

de begrænsede muligheder for diskussion tværs, gav det anledning til en del utilfredshed og frustration samt forspildte muligheder for at bringe sagen fremad.

Det kom tydeligst til udtryk ved at de sydlige lande, der var inviteret som observatører, men som samtidig var repræsenteret i redaktionsgruppen for slutdokumentet, om lørdagen trak sig ud af redaktionsgruppen i protest mod, hvad de så som et nyt vestligt/nordligt koncept, som de ikke mente, de havde haft reel indflydelse på – og som de åbenbart også mente byggede på en problematisk, vestlige forståelse af verden. På kongressen udsendte de et ”statment to European-Wide Global Education Congress by Invitees from the South” (se **bilag 10**). Den siger bl.a. at deres bekymring omkring konferencen går på at; *”there has been insufficient analysis and dialogue in conceptualising and problematising Global Education from a global and specifically a southern perspective, resulting in inadequate contextualisation of the global crisis.... As a point of departure, we believe that global Education should be understood as a process of collective learning about responding to global problems and issues, in which all relevant actor are equal partners. A properly consituted partnership process to define and develop global Education should be put in place”*.

4.5.4. Erfaringer fra kongressen:

- Der foregår tydeligvis mange - også interessante og lærerige - initiativer omkring forskellige varianter af uddannelse for bæredygtig udvikling i såvel Øst- som Vesteuropa. (I kongresmappen fandtes en liste med elektroniske baggrundsdokumenter – d.v.s. den indeholder en række Internetlinks. Listen findes også på kongressens hjemmeside (se ovenfor) og er her vedlagt som **bilag 11**).
- Peter Bachers observation fra Øko-net’s debathæfte; at opfattelse og vægtning af bæredygtig udvikling - og dermed også uddannelse for bæredygtig udvikling - er forskellig i øst og vest blev bekræftet: Indtrykket var, at især i øst- og sydeuropæiske lande arbejdes med begreberne ”global education” eller ”development education” frem for ”education for sustainable development”.
- Der var en udbredt støtte til et FN-ti-år for uddannelse for bæredygtig udvikling begyndende i 2005 – også konkret i teksten i det ”Strategy Framework for Global Education”, der blev kongressens output.
- Der findes et ”Global Education Network of Europe” (GENE)
- Der findes også et ”Global Education Week Network” med nationale koordinatører i 35 lande; Hvert år koordinere netværket en ”global education week”, omkring november måned, i forskellige lande. Temaet i 2002 var; *”one sustaniable world”*. Dette var nyt for Øko-net – måske har vi ikke hørt om det, fordi der ikke er nogen fra DK, der er medlem af netværket? - eller er ”Operation Dagsværk” måske med i netværket?
- Det lader ikke til, at processen omkring implementering af Baltic 21E er bragt væsentligt fremad siden dokumentet blev vedtaget i sommer 2002. Den hollandske, statslige strategi for uddannelse for bæredygtig udvikling blev fremhævet som et eksempel til efterfølgelse.

- Carl Lindberg fra Det Svenske Undervisnings- og Forskningsministerium kunne fortælle, at i 2003 skal der afholdes et internationalt seminar i Sverige – samt en nordisk konference (vist nok i Baltic 21E-regi) om uddannelse for bæredygtig udvikling.
- På kongressen blev indgået en aftale om, at Øko-net i starten af 2003 skulle modtage besøg af en repræsentant fra den japanske organisation, som står bag ”Movement for Education for Sustainable Development” og de fire workshops på WSSD – dels i forbindelse med et japansk forskningsprojekt omkring europæiske NGO’eres arbejde – dels for at diskutere netværkssamarbejde.

5. Samlet vurdering af projektet - samt fremtidsperspektiver:

- Det lykkedes ikke at fastholde debatten og etablere et engagement omkring WSSD i FUBU-netværket. Det kræver meget energi og en stor arbejdsmæssig indsats at være moderator for et netværk baseret på frivillige bidrag. Vi må erkende, at Øko-net’s personlalemæssige ressourcer ikke rakte til det i 2002. Desuden syntes vi, at det var svært at forberede sig til WSSD og gennemskue hvilke muligheder, det rummede, idet forberedelsesprocessen generelt var træg – fx omkring hvilke temaer, der skulle på dagsordenen. Mere konkrete informationer om, hvad der var planlagt var sparsomme – og kom først lige inden selve topmødet. Bl.a. derfor - og kombineret med Øko-net’s hidtidige sparsomme erfaringer på international scene, var vi tilbageholdende med selv at arrangere workshops eller lignende på WSSD. Imidlertid er et af de mere uhåndgribelige resultater af Øko-net’s deltagelse i topmødet nok, at Øko-net ved en evt. lignende fremtidig lejlighed vil være mindre tilbageholdende med selv at tage initiativ til at arrangere workshops eller lignende i internationalt forum.
- Heldagsseminaret om folkeoplysning og uddannelse for bæredygtig udvikling, d. 16. august, har nok alt i alt haft en lidt skuffende effekt – dels i forhold til deltagerantal og repræsentation – dels i forhold til forberedelsen af WSSD og andre afledte effekter. Som nævnt var der flere både ydre og indre forhold, der gjorde betingelserne for seminaret mindre optimale.
- Øko-net har klart haft udbytte af det samarbejde omkring forberedelser til WSSD, der foregik imellem 92-gruppen og dens medlemsorganisationer, DFS og Højskolerne. Udover de rent praktiske fordele har det betydet både styrkelse af allerede etablerede samt nye kontakter, der vil (kunne) få betydning for samarbejdet i fremtiden. Ligeledes har den fælles danske stand samt rejse- og bofællesskaberne i forbindelse med WSSD dannet baggrunden for et styrket samarbejde på tværs – ikke kun for Øko-net – men bredt blandt de danske NGO’ere, der deltog.
- Vi mener klart, at Øko-net har bidraget til den internationale debat – dels via det engelske debathæfte, som også har fungeret fint som døråbner for kontakter og dialog – hvilket bl.a. invitationen til deltagelse på kongressen i Holland er et eksempel på – dels via selve vores deltagelse i diverse workshops på WSSD og på kongressen i Holland.

- Både deltagelsen på WSSD og på kongressen i Holland har bidraget væsentligt til, at Øko-net har fået et bedre overblik over, hvem der internationalt beskæftiger sig med "uddannelse for bæredygtig udvikling" på forskellige måder.
- Der er tydeligvis bred international interesse for temaet "uddannelse for bæredygtig udvikling". Der findes også en del interessante aktiviteter og initiativer omkring forskellige uddannelsesvinkler på emnet – i såvel Øst- som Vesteuropa men også fx i USA, som kunne være lærerige i forhold til en udvikling af, hvad vi kalder "uddannelse for bæredygtig udvikling". I de såkaldte sydlige lande lader det til, at vinklen (naturligt nok) er meget udviklingsorienteret – hvad den dog også er i en del syd- og østeuropæiske lande. Der er således potentiale for internationalt netværkssamarbejde på området - specielt efter at FN faktisk har vedtaget et internationalt ti-år for uddannelse for bæredygtig udvikling – begyndende i 2005. Øko-net fik både på WSSD og i Maarstricht en række kontakter og ideer, der kunne bygges videre på i fremtiden, og derfor er det dobbelt ærgerligt, at Øko-net i 2003 ikke har ressourcer og midler til at følge mulighederne op. Fx kunne det være meget interessant at udnytte vores kontakter til at undersøge de hollandske erfaringer omkring den statslige satsning på uddannelse for bæredygtig udvikling - samt at etablere en udveksling med den japanske organisation bag "Movement for Education for Sustainable Development".
- Deltagelsen på WSSD har generelt øget Øko-net's viden om- og erfaringer med lobbyarbejde samt internationalt NGO-samarbejde. Selvom det er en mindre målelig og u håndgribelig effekt af deltagelsen, mener vi ikke, man skal undervurdere værdien heraf.

6. Oversigt over bilag:

- Bilag 1: Program for FUBU-arbejdesmøde d. 17. maj 2002
- Bilag 2: Nyhedsbladet Øko-net nr. 49 med program for heldagsseminar d. 16. august, 2002.
- Bilag 3: Invitation til debاتمøde til seminarer
- Bilag 4: Invitation til debاتمøde til undervisningsministeriet
- Bilag 5: Pressemeddelelse om debاتمøde og –hæfte
- Bilag 6: Brev til undervisningsminister Ulla Tørnæs
- Bilag 7: Eksempler på nyheder om WSSD på hjemmeside
- Bilag 8: Eksemplar af det engelske debathæfte: "Sustainable is more than Able..."
- Bilag 9: Slutdokumentet fra Global Education Congress i Maarstricht
- Bilag 10: "Statement" fra de sydlige observatører på Global Education Congress
- Bilag 11: Liste med elektroniske baggrundsdokumenter fra Global Education Congress